

OTTE PRINCIPPER FOR KVALIFICERING AF URBANE LANDSKABER

Denne artikel præsenterer et forsøg på at udvikle alternativer til de dominerende planlægnings- og designprincipper brugt i konstruktionen og rekonstruktionen af samtidens urbane landskaber. Den grundlæggende tese er, at de moderniseringskræfter, som driver den aktuelle udvikling, vil kunne resultere i en bredere og mere interessant palet af steder og rum, hvis supplerende planlægnings- og designprincipper blev udviklet og anvendt.

Af Thomas Juel Clemmensen, Morten Daugaard og Tom Nielsen

Urbane landskaber: Hvad kan vi gøre - og hvorfor bør vi gøre det?

Den igangværende moderniseringsproces skaber en fortløbende urbanisering, der til trods for de omfattende planlægnings- og designprincipper der tages i anvendelse for at kontrollere og organisere denne urbanisering, ofte resulterer i miljøer, der ikke synes at være resultatet af nogens intentioner eller drøm om en by. Et næsten uendeligt antal både store og mindre områder i samtidens urbane landskaber, virker som om de er overladt til en tilfældig udvikling, ikke fordi de er uplanlagte eller ukontrollerede, men fordi den måde hvorpå enkeltdele er planlagt og kontrolleret øjensynligt ikke kvalificerer disse områder i tilstrækkelig grad hverken æstetisk eller i relation til det levede liv. De velkendte byplanprincipper og traditionelle redskaber til at implementere dem - masterplaner, lokalplaner, trafikplaner, grøn struktur m.v. - blev udviklet i et forsøg på at kontrollere efterkrigstidens massive byudvikling, der fulgte i kølvandet på den anden industrialise-

ringsbølge og den voksende migration fra land til by. Denne fase er imidlertid stort set et overstået kapitel, og der er nu et behov for at få tilpasset og justeret principperne i forhold til virkeligheden i de grænseløse byer.

Tilpasningen har i en vis udstrækning allerede fundet sted gennem de sidste tre årtier - den forretningsorienterede tilgang til byen som et investeringsobjekt i den globale økonomi kan ses som et område. I relation hertil betragtes den traditionelle langsigtede byplanlægning ofte som en tom bureaukratisk gestus, hvis primære formål er at beskytte 'naturen' og det agrare produktionslandskab mod utilsigtet byggeri. En anden form for tilpasning ses i den omfattende demokratisering af planlægnings- og designprocesserne, hvor nye teorier og metoder til inddragelse og bemyndigelse af borgere er blevet udviklet og delvis taget i anvendelse.

Ingen af disse former for tilpasning har imidlertid forholdt sig særligt meget eller særskilt til de æstetiske og sanselige kvaliteter ved de urbane

landskaber, som disse har udviklet sig gennem de seneste årtiers forandringsprocesser. Der har været forskellige projekter og 'skoler' indenfor byplanlægning og arkitektur, som har budt ind, men de har haft en ganske begrænset effekt på hovedparten af de principper, der har været anvendt i udviklingen af og kontrollen med disse landskaber.

Kvalificering: Om at dømme på en ikke-for-dømmende måde

Når det handler om at kvalificere noget, vil der nødvendigvis altid være værdier og domme på spil. Noget evalueres og findes bedre eller dårligere end noget andet. Her bevæger vi os ind i et for arkitekter og byplanlæggere velkendt felt, som altid har vist sig yderst vanskeligt at navigere i. De der arbejder ud fra et forudindtaget sæt af æstetiske evalueringskategorier ender ofte med en umulig og uproduktiv enten-eller konklusion. Noget findes bedre end noget andet ud fra uklare præmisser, fordi forholdene er komplicerede og

utilstrækkeligt afdækkede. I disse tilfælde er den mest oplagte måde at nå en konklusion på, at dømme noget for godt eller all right og resten for dårligt. Disse *clean-cut* æstetiske domme er ofte blandet sammen med mere eller mindre etiske domme. Udvalgte dele af de urbane landskaber betragtes aldrig som æstetisk *all right*, hvis det vurderes, at dets beboeres eller brugeres levevis, retfærdigt eller ej, afviger meget fra bedømmere-ns egen levevis.

Da Venturi og Scott Brown med deres banebrydende studier af Las Vegas og Levittown fra slutningen af 1960'erne banede vejen for ideen om at

betragte samtidens fysiske frembringelser på en ikke-fordømmende måde, brugte de begrebet *almost all right*. Eksempelvis blev den bilbaserede version af den amerikanske main street beskrevet som *almost all right*. Hermed bevægede de sig udover enten/eller-distinktionen uden dog at opgave den æstetiske bedømmelse (Venturi, Scott Brown, Izenour 1972).

Disse studier har tjent som inspiration for generationer af arkitekter efter dem og har i mange tilfælde leveret ammunition til en bekvem reaktion mod kollegaer og andre, som præsenterer en lidt for skarptskåret og overfladisk afvisning af de

dele af hverdagslandskabet, som samfundets kulturelle og monetære elite og deres ligesindede er tilbøjelige til at ringeagte.

Det har dog vist sig endnu mere problematisk at bestemme, hvad der er not all right set fra et *almost all right* perspektiv. En ting er at forstå og beskrive omgivelserne på en ikke-fordømmende måde; mere vanskeligt er faktisk at begynde at bedømme omgivelserne ud fra denne position, til trods for, at det udgør grundlaget for hovedparten af det arbejde, som arkitekter normalt gør i forbindelse med deres projekter.

Da det er vanskeligt at argumentere for hvilke specifikke kvaliteter, der gør et område *almost all right*, og præcisere hvorfor det kun er *almost all right* og ikke *completely all right*, så har tankegangen ofte også resulteret i en mere eller mindre ukritisk og euforisk attitude i forhold til alt nyt, moderne, generisk og endda ukontrolleret af arkitekter. Dette er en interessant position, som uden tvivl har bidraget til opdagelsen af uforudsete kvaliteter og arkitektoniske potentialer i de urbane landskaber, men den kan aldrig være tilstrækkelig, når målet er en mere omfattende og ikke-fordømmende *almost all right*-tilgang til kvalificeringen af de urbane landskaber.

Fem centrale målsætninger

Til enhver bedømmelse hører altid en eller flere målsætninger, der bevidst eller ubevidst er bestemmende for bedømmelsens udfald. I et forsøg på at bevidstgøre denne proces og gøre den transparent, så andre kan tage stilling og så at sige bedømme bedømmelsen, er der i projektet

formuleret fem centrale målsætninger, som udgør rammerne for vores normative grundlag for udviklingen af de otte kvalificeringsprincipper.

Målsætningerne bygger ikke alene på vores egne erfaringer med hvilke aspekter, der har betydning for kvaliteten af vores fysiske omgivelser. Afsættet tages i arbejder fra de seneste år af Thomas Sieverts, François Ascher, Bernardo Secchi og Paola Vigano. De har alle via projekter og analytisk arbejde gennem flere år beskæftiget sig med udviklingen og karakteren af de urbane landskaber i Europa. Studier af deres arbejder har ført os frem til følgende målsætninger, der repræsenterer værdier, som vi finder vigtige i forhold til kvalificeringen af urbane landskaber:

Ejerskab

Det er vigtigt, at mennesker har mulighed for at interagere med omgivelserne og yde indflydelse på disses materielle kvaliteter. En sådan interaktion er essentiel hvis urbane landskaber skal kunne fungere som læringsmiljøer og opfattes æstetisk (snarere end uæstetisk). Uden en æstetisk relation til omgivelserne vil de fragmenterede urbane landskaber ikke kunne blive genstand for omsorg og ansvarlighed (Sieverts 2008a: 257). Med henblik på at kunne aktivere befolkningens 'moralske ejerskab' til landskabet og dens mulighed for at identificere sig med det, bør urbane landskaber være åbne for en vis grad af selvorganisering.

Samliv

En anden vigtig kvalitet i relation til urbane landskaber er deres evne til at kunne indoptage den

store mangfoldighed af livstile, kulturer, aktiviteter og interesser, som karakteriserer samtidens demokratiske samfund. Forskelle skaber ofte konflikter og fører til etableringen af enklaver. Med henblik på at understøtte sameksistens bør urbane landskaber på passende skalaer være i stand til at kombinere og blande forskellige typer af miljøer og rumme de nødvendige 'forhandlingszoner'.

Forbindelse

De indbyrdes forbindelser mellem de urbane landskabers forskelligartede elementer er essentielle, hvis landskaberne skal kunne fungere som sammenhængende domæner, der reflekterer fælles interesser. Dette forhold bliver stadigt mere vigtigt, i takt med at de urbane landskaber i stigende omfang både rummer globale elementer, underlagt globale regelsæt og lokale elementer, der er rettet mod betjeningen af hverdagslivet i lokalområderne (ibid.: 263). Forbindelsernes kapacitet øges i de urbane landskaber når, der er tale om forbindelser, der fungerer på tværs af forskellige skalaer og indflydelsesniveauer, samt når der opereres med 'dobbeltkodede' zoner, som kan fungere som den nødvendige 'lim' mellem helt forskellige elementer.

Mangfoldighed

Mangfoldighed kan beskrives som en vigtig kvalitet i forhold til urbane landskaber, da den reflekterer evnen til både at rumme en stor variation af dyre- og plantearter (biodiversitet) og give plads for mennesker med forskellige kulturel og social-

økonomisk baggrund (social mangfoldighed). Urbane landskaber vil kunne understøtte mangfoldighed, hvis urbane processer og naturlige processer er bedre integreret og tilpasset hinanden. Med henblik på at understøtte den sociale mangfoldighed bør urbane landskaber rumme en blanding af forskellige typer af boformer i passende størrelser og med en høj grad af tilgængelighed for alle indkomstgrupper.

Porøsitet

Secchi og Vigano bruger begrebet *porosity* til at undersøge og præcisere, hvorledes forskellige rumlige strukturer kan optage bevægelse og forandring. Et materiales porøsitet afhænger af dets opbygning, struktur, form og design (Secchi, Vigano 2009: 29). Porøsitet rummer og kombinerer to sæt af målsætninger: At nedbringe antallet af barrierer i urbane landskaber og forbedre deres gennemtrængelighed med henblik på at sikre uhindret bevægelsesfrihed for cyklister og gående såvel som for flora og fauna. Overordnet set skal porøsiteten sikre en åbenhed overfor forandringer i både kollektive og individuelle rytmer (Vigano 2007).

Tankevækkende situationer fra urbane landskaber

Ovenstående målsætninger har guidet os igennem evalueringen af en række tankevækkende situationer fra urbane landskaber rundt i Europa. Når muligt, er disse situationer blevet grupperet i 'tvillingepar', hvor den ene repræsenterer et problem eller uudnyttet potentiale, og den anden

repræsenterer en form for løsning eller i hvert fald et mere udnyttet potentiale i relation til samme problemstilling. På denne måde tager vores analyse og efterfølgende formulering af kvalificeringsprincipper afsæt i meget specifikke situationer, som repræsenterer nogle mere generelle diskussioner. Situationerne er ganske ordinære og uspektakulære, idet vi har 'fundet' dem i den type af hverdagslandskaber, hvor vi på lige fod med millioner af andre europæere lever vores liv. Alle situationerne har vi selv besøgt og registreret. Dette forhold med at være on site er vigtig for den æstetiske tilgang, idet vi på denne måde benytter og oplever stedet frem for blot at betragte det. Ved at lave tvillingepar ud af vores eksempler og skabe sammenhængende fortællinger med udgangspunkt i deres kvaliteter eller mangel på samme, forsøger vi at få eksemplerne til at indikere, hvordan de ønskede kvaliteter vil

kunne opnås. Samtidig er det intentionen at fastholde de urbane landskabers kompleksitet for at understrege, at det ikke handler om at skabe 'idealprincipper' for den 'gode by'. Følgende tre eksempler skal give et indtryk af spændvidden af de i alt atten forskellige 'tvillingesituationer' der er arbejdet med i forskningsprojektet.

Mens vi venter

Disse situationer adresserer uvisheden forbundet med omfattende og langsigtede byudviklingsplaner og eksemplificerer behovet for en mere åben og tilpasningsdygtig planlægningstilgang samtidig med, at de peger på potentialet i at integrere midlertidige faciliteter og forhold i udviklingsprocessen. Tiltag, der vil kunne understøtte tilegnelsen af byens rum og øge mangfoldigheden (se fig. 1).

På billedet til venstre ses et udfaset havneom-

råde, hvor der er planlagt en ny bydel med kanaler, boulevarder m.m. En masterplan blev udviklet og vedtaget med henblik på at sikre en hurtig udvikling af området, men endnu er intet blevet bygget, ikke mindst på grund af finanskrisen og den økonomiske nedtur. Da dette scenarie ikke var forventet af de lokale planlægningsmyndigheder, ligger store områder midlertidigt ubenyttet hen som en indhegnet byggeplads uden offentlig adgang. Områdets store potentiale som 'offentligt byrum' bl.a. i kraft den næsten uendeligt store belagte flade, der giver plads til både stort og småt af såvel beghenheder som objekter, der aldrig ville kunne findes plads til i den tæt bebyggede by, udnyttes endnu ikke.

Billedet til højre viser en af byens 'bagsider'. Et af de mange steder hvor udviklingen går sin egen stille gang gennem en gradvis tilegnelse. Dette er et unikt sted, hvor lokale graffitimalere "hænger ud"

Figur 1

og laver deres graffiti-kunst. Stedet er samtidig meget populært, ikke kun på grund af sin uforstyrrede atmosfære og nemme adgang til friske forsyninger fra tankstationen ved siden af, men på grund af den specielle installation bygget oven på de ikke længere brugte betonkonstruktioner, bliver det muligt på en helt særlig måde at indtage områdets tidligere utilgængelige industrikonstruktioner. På den øverste platform, der kan rumme fire til fem personer, kan man sidde i læ og derfra nyde udsigten over det omkringliggende område. Denne simple konstruktion, opført for begrænsede midler som en midlertidig installation i forbindelse med en årlig byfestival, bidrager til stedets 'brugbarhed' og skaber grundlag for udvikling af et nyt offentligt rum med sin egen unikke karakter.

Tæt på 'naturen'

Med disse situationer sættes fokus på dilem-

maet, der knytter sig til modsætningen mellem den 'urbane verden' og den såkaldte 'naturlige verden'. På den ene side har mennesker løbende søgt at forlige denne kontrast og kombinere det bedste fra begge 'verdener' (Sieverts 1997: 7). På den anden side har planlæggere vedholdende advokeret for en klar grænse mellem 'by' og 'land' med henblik på at beskytte miljøet. Situationerne her indeholder potentialet til at kunne betragte 'byen' og 'landskabet' som integrerede domæner, der må udnytte det forhold, at de er fælles om dele af de samme udviklingsprocesser for at kunne understøtte tilegnelsen og forbedre graderne af forbindelser og porøsitet (se fig. 2).

Billedet til venstre viser en ny parcelhusudstyknings i umiddelbar nærhed af en større skov. Informationstavlen på billedet illustrerer grundenes organisering, som følger en logik, der handler om at optimere antallet af salgbar kvadratmeter.

Resultatet er et generisk mønster uden steds-specifikke kendetegn. Skoven, der skal forestille at definere udstykningsens 'kvalitet' og 'markedsføringsværdi' (som beskrevet på tavlen), påvirker ikke udstykningsens rumlige kvaliteter. Bebyggelsen holdes pænt på afstand af skoven med et bredt tomt bælte, der giver mindelser om bæltet af 'no mans land' langs en i øvrigt utilgængelig grænse. Bæltet synes kun at kunne tilfredsstille bureaukratiet og dets ønske om adskillelse mellem 'by' og 'land'. Potentialet i at udvikle en parcelhusudstyknings, der låner kvaliteter fra skoven og iscenesætter mødet mellem skoven og bygningsne udnyttes således ikke.

Billedet til højre viser et byområde indkapslet i skov. På et overordnet niveau smelter by og skov fuldstændig sammen; kommer man tæt på, er forholdet mellem by og skov kendetegnet ved utallige 'kantforhold' (private haver der flyder sammen offentlig skov, osv.), der tilsammen skaber en

Figur 2

porøs grænseflade, som åbner op for udveksling mellem de to systemer. Situationen er resultatet af en længere udviklingsproces, hvor byområde og skovområder gradvist har vokset mod og ind mellem hinanden. Frem for blot at være en visuel baggrund for byområdet, fungerer skoven her som et sammenhængende og gennemtrængeligt landskab, som skaber forbindelse mellem dets indlejrede beboere.

Hjemme blandt fremmede

Her rettes opmærksomheden mod homogeniteten i urbane landskaber og muligheden for at opnå samliv og mangfoldighed gennem udviklingen af mere hybride strukturer, den integrerer og kombinerer forskellige arkitektoniske koncepter (se fig. 3).

På billedet til venstre ses et nyt boligområde, hvor bygningerne og deres umiddelbare omgivelser skaber et meget ensartet område. Som det er til-

fældet med mange andre byudviklingsområder, er området blevet udformet på baggrund af en enkelt dominerende æstetisk og strukturel logik. Denne tilgang tjener flere formål: Økonomiske fordele ved at benytte de samme tekniske løsninger, en stærk identitet og et klart arkitektonisk koncept der gør det nemt at markedsføre området, udsigten til en socialt homogen enklave. Desværre er disse områder, når de opnår en vis størrelse, ofte også fattige på stimuli og anvendelsesmuligheder. Alt afsløres på kort tid.

På billedet til højre ses en hybrid bebyggelsesstruktur dannet ved mødet mellem en traditionel karréstruktur, der omslutter et modernistisk etagebyggeri placeret i et 'åbent landskab'. Ved at kombinere disse to meget forskellige strukturelle principper opnås en situation, hvor de forskellige strukturer kan bidrage positivt til hinanden. Den tætte monotone karréstruktur tilføres via den obliquatoriske græsplæne mellem de moderne bolig-

blokke et større fælles rekreativt område, og det moderne etagebyggeri tilføres, fordi det er tæt omkranset af 5 etages karrébebyggelse, der bryder vinden, et bedre mikroklima og en mere intim atmosfære med flere mennesker.

Fra situationer til kvalificeringsprincipper

De principper vi benytter til kvalificering af de urbane landskaber refererer til én eller flere af tvillingsituationerne og de generelle problemer og potentialer, som blev identificeret i forbindelse med analysen og evalueringen af disse. Med formuleringen af kvalificeringsprincipperne ønsker vi at gøre potentialerne operationelle som retningslinjer for arkitektoniske interventioner i urbane landskaber. På denne måde skal principperne både forstås som en opsummering af, hvad der kan læres ud fra tvillingsituationerne, og en åbning i forhold til at udvikle nye måder at tænke arkitektoniske interventioner på i urbane

landskaber. Det betyder samtidig, at principperne må balancere mellem at være abstrakte nok til at kunne fortolkes og videreudvikles på flere forskellige måder, og konkrete nok i forhold til de specifikke situationer, der har dannet grundlag for deres udvikling. Principperne skal desuden ses som et forsøg på at omsætte mere generelle værdier såsom åbenhed, mangfoldighed og fleksibilitet til retningslinjer, der er rettet mod planlægning og design. Principperne er beskrevet både i ord og tegning (se fig. 4).

Landskabsinfrastruktur (a)

Dette princip bygger på ideen om landskabet som et medium med kapaciteter til at binde og understøtte en mangfoldighed af steder, mennesker og aktiviteter på tværs af skala og indflydelsessfære. Skoven er et oplagt eksempel: Den kan både være en lokal sansemæssig oplevelse og en regional struktur. Den fungerer ofte som en udvidet have eller legeplads for de mennesker som bor ud til den, samtidig med at den er en rekreativ ressource for mennesker i et større opland.

Landskabets evne til at forbedre forbindelsen og porøsiteten er tæt knyttet til de fraktallignende kanter, som øger grænsefladen mellem bebyggede og ubebyggede områder i de urbane landskaber. Set fra et æstetisk synspunkt er disse fraktallignende kanter ofte mere interessante end den skarpe grænsesituation baseret på en klar adskillelse mellem 'by' og 'land', der kun udgør én form for møde. Modsat tilbyder de fraktallignende kantsituationer en mængde forskellige sammenstød og en større sensibilitet overfor de

specifikke kvaliteter på et givet sted, hvilket skaber mere åbne situationer.

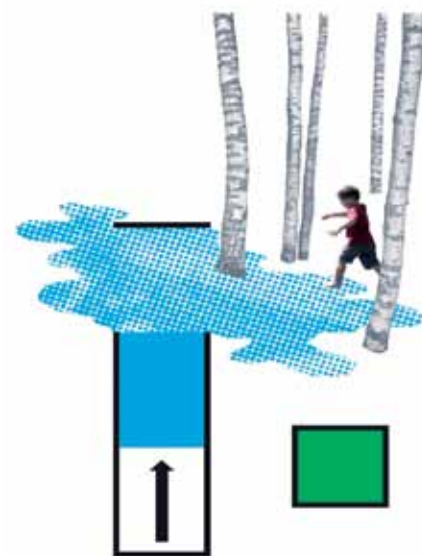
En anden vigtig kvalitet ved landskab som infrastruktur er dets evne til at rumme forskellige aktiviteter og brugergrupper indenfor et relativt afgrænset domæne. Denne evne skyldes både landskabets egen mangfoldighed og den 'bløde' programmering, som karakteriserer de fleste landskaber. Disse kvaliteter skaber en form for ikke-determineret situation, som er blevet udpeget som en vigtig faktor i forhold til menneskers tilegnelse af offentlige domæner i samtidens urbane landskaber (Hajer, Reijndorp 2001).

Arbejdet med princippet landskabsinfrastruktur kunne eksempelvis handle om at binde

eksisterende landskabselementer i forskellige skalaer, fra private haver til regionale spredningskorridorer i større sammenhængende netværk. Eller om at bruge skovrejsning som en byggemodningsproces som en stimulering af grænsefladen mellem bebyggede og ubebyggede områder.

Favntag med naturen (b)

Den grundlæggende kvalitet ved at være i stand til at interagere med naturens processer har ofte været forsømt indenfor den moderne byplanlægning. I mange tilfælde er parker og andre rekreative områder med kapacitet til at understøtte borgernes og brugernes interaktion med det 'naturlige miljø' og 'naturens kræfter' blevet udformet alene med en prioritering af de formelle og visuelle kva-

liteter, hvilket forvandler landskabet til en 'død begivenhed' (Corner 1999: 156). I andre tilfælde er 'naturen' blevet udgrænset i særligt udpegede områder som nationalparker, hvor den gøres til en turistattraktion på linje med andre i den voksende oplevelsesøkonomi.

Princippet om at tage favntag med naturen handler om at afdække og favne naturens elementer og disses processer i urbane miljøer og udforske deres æstetiske potentiale. Det kunne være at frilægge et reguleret vandløb, at promovere *urban farming* eller arbejde med vandrensning i relation til andre urbane funktioner og faciliteter. Frem for at fokusere på formelle og visuelle kvaliteter alene, bliver det vigtigt at overveje, hvordan det urbane landskab arbejder, og hvordan naturens processer indlejres.

Måden hvorpå naturens systemer stimulerer udformningen af steder og rumlige sammenhænge således, at disse har en tendens til at være mere åbne og inklusive samtidig med, at de har kapacitet til understøtte forskellige behov, betyder at urbane landskaber kan kvalificeres ved at forbedre integrationen mellem naturens systemer og de urbane systemer. Det handler især om at tillade, at naturens processer gives plads til at forandre de urbane landskaber. En nærmere udfoldning af en sådan tilgang vil have et stort pædagogisk potentiale i relation til en bredere forståelse af økologiske mekanismer. Eksempelvis kunne afledningen og behandlingen af regnvand benyttes mere bevidst som et kvalificeringselement, der kombinerer æstetiske og sociale aspekter med økologiske.

Lineære arrangementer (c)

Princippet med lineære arrangementer handler om organiseringen af forskellige domæner eller rumlige systemer. Den grundlæggende idé er, at lineære arrangementer skal maksimere kontaktfladen mellem forskellige selvstændige dele og øge muligheden for, at de kan indvirke på hinanden uden at kompromittere de respektive deles funktionelle integritet. Denne egenskab gør de lineære arrangementer velegnede til at skabe multifunktionelle miljøer med en høj grad af gennemtrængelighed - noget der kendes fra det traditionelle gademiljø, hvor flere funktionelle domæner arrangeret side om side skaber en fleksibel

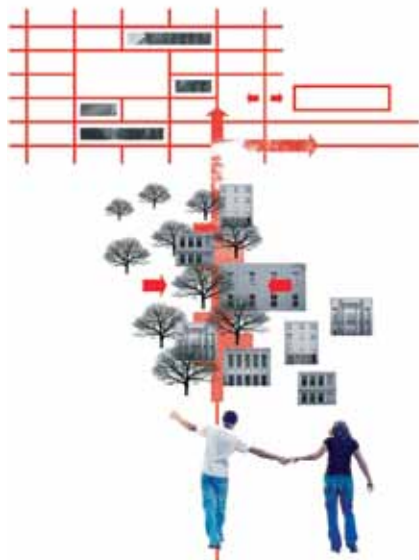
organiseringsform, som kan understøtte samliv. Arbejdet med lineære arrangementer handler om at overføre den type af organisatorisk og rumlig logik, der er associeret med det traditionelle gademiljø til andre dele af de urbane landskaber, der ofte er karakteriseret af mange isolerede 'øer' eller enklaver med hver sin interne logik. Ved at 'strække' og sidestille forskellige domæner og rumlige systemer, der ellers har en tendens til at være introverte og selvtilstrækkelige, svækkes disses grænser således, at de bliver mere porøse, hvilket gør det nemmere at bevæge sig med mindre friktion fra en aktivitet eller et domæne til et andet.

Udover at forbedre porøsiteten, kan de lineære arrangementers svage grænser også understøtte nogle gunstige udvekslinger. For det første bliver det nemmere at dele faciliteter og funktioner på tværs af forskellige domæner eller rumlige systemer. For det andet tillades en mere fleksibel anvendelse, hvor et domæne eller system kan agere buffer for andre i en presset situation. For det tredje kan de understøtte mutationen mellem forskellige programmer, hvilket kan øge mangfoldigheden af aktiviteter i de urbane landskaber.

Kanten som domæne (d)

Alle urbane landskaber er karakteriseret ved utallige kanter mellem forskellige enklaver og andre rumlige enheder. Hver gang en ny enklave eller rumlig enhed udvikles, kommer der flere kanter til, hvilket betyder at 'produktionen' af kanter vokser nærmest eksponentielt med antallet af

C

d

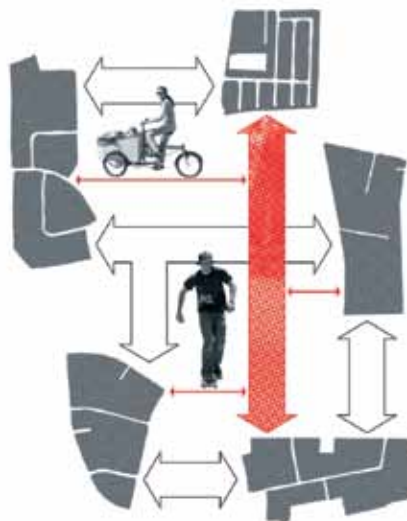
områder der udvikles. På denne måde kan kanten beskrives som et allestedsnærværende og meget vigtigt 'domæne' i urbane landskaber. Imidlertid betragtes kanten sjældent som et domæne i sin egen ret, men blot som en grænse mellem forskellige domæner. Som en konsekvens heraf, vender enklaver og andre rumlige enheder ofte 'ryggen mod hinanden' og udtrykker bare herigennem en mangel på kommunikation på alle niveauer fra den fysiske fremtoning til den funktionelle udveksling. Hvad der kunne være et vigtigt domæne i forhold til at skabe forbindelse og udveksling bliver i mange tilfælde ignoreret eller behandlet som et marginalt domæne.

Princippet fremhæver kanten som et vigtigt domæne for forbindelse og udveksling i fragmente-

rede urbane landskaber og peger på en udnyttelse af kanten unikke æstetiske potentialer. Da kanten ofte tilhører forskellige domæner, kan den også udnytte forskellige kvaliteter. Det at arbejde med kanten som domæne er en balanceakt; det handler om at udvikle kantsituationer så de får kapacitet til at holde uensartede og modstridende enheder sammen og artikulere deres kontraster på måder, der gavner begge parter. Det handler også om at betragte kanten som et potentielt netværk af forbindelser mellem enklaver og andre zoner med tendens til voksende isolation.

Forbindelse og destination (e)

Dette princip drejer sig om rum med kapacitet til både at fungere som forbindelse og destination.

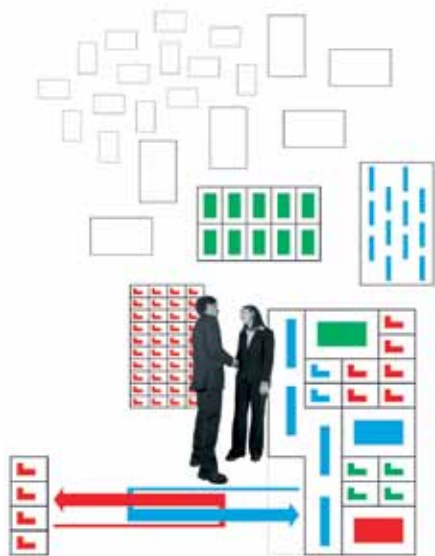

e

Det er multifunktionelle rum som primært understøtter bevægelse, transport og andre offentligt rettede aktiviteter. Princippet er rettet mod forsøg på at tilføre nye kvaliteter til 'spaces of flow' (Castells 1996) gennem en intelligent organisering af differentierede programmer i rum med offentlig adgang og stor offentlig tiltrækningskraft. Det høje mobilitetsniveau som karakteriserer samtidens urbane landskaber understøttes af en bred vifte af forskellige forbindelser og transportinfrastrukturer, hvilket betyder at store områder af de urbane landskaber både er helliget og udformet med udgangspunkt i en eller anden form for bevægelse fra en destination til en anden. Ikke alene kan selve omfanget af denne type rum, der kun er dedikeret en enkelt funktion, betragtes som en form for arealspild, mange forbindelsesveje fungerer samtidig som barrierer på en eller anden måde; 'one person's infrastructure is another's difficulty' (Graham, Marvin 2001: 11). Med henblik på at øge muligheden for fri bevægelse gennem alle dele af de urbane landskaber og sikre en maksimal tilgængelighed for alle brugergrupper ikke mindst fodgængere og cyklister sigter dette princip på at øge porøsiteten ved at minimere barriereeffekterne af de rum, der er helliget bevægelse og transport. Det handler grundlæggende om at sikre tilgængeligheden i flere forskellige retninger gennem etableringen af forbindelser, der på et vist niveau også fungerer som en destination, at indlejre forbindelser i multifunktionelle miljøer. Et eksempel kunne være parken, der også tilrettelægges som en passage.

Symbioser (f)

Dette princip handler (med et udtryk fra biologien) om kombinationen af forskellige arkitektoniske programmer, bygningstypologier og strukturelle logikker på måder, der skaber et symbiotisk forhold. Som med alle symbiotiske forhold, betyder det, at de involverede parter skal stå stærkere sammen, end de gør hver for sig. Eksempelvis bør integrationen af boliger og butikker ikke ske på bekostning af passende uderum for beboerne eller lange åbningstider for de butiksdrevende. Symbioser fungerer som trafikknudepunkter, hvor hver transportform drager fordel af fælles udvekslinger og forbindelser, eller som kaffebaren integreret i bogbutikken. Denne form for intelligens kunne overføres til implementering i mange

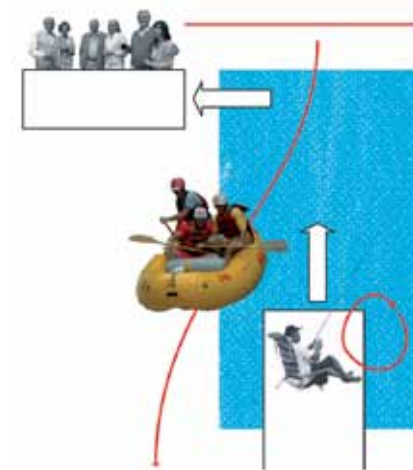

f

andre situationer og i mere komplekse versioner på tværs af forskellige skalaer og indflydelsesniveauer i urbane landskaber.

Samtidens urbane landskaber beskrives undertiden som 'an archipelago of enclaves' (Hajer, Reindorp 2001: 53-61) bestående af utallige urbane fragmenter. Disse urbane fragmenter eller enklaver er i overvejende grad monofunktionelle enheder med den samme bygningstypologi og strukturelle logik; erhvervsparker, industriparker, sportsparker, uddannelsesområder, boligområder m.v. På et overordnet strukturelt niveau skaber denne form for organisering en ekstrem heterogenitet og variation, men på et perceptuelt niveau er resultatet ofte det modsatte: Meget homogene miljøer med lille variation og alle de dertil associerede problemer.

En stor andel af enklavernes ensformighed er ikke direkte tilsigtet, men kan betragtes som et biprodukt af restriktive planlægningsregulativer, der har som mål at afværge potentielle interessekonflikter. Ved at fokusere på forhold, der er gensidigt *fordelagtige* frem for blot gensidigt *acceptable*, fremstår ideen om at kombinere forskellige programmer, bygningstypologier og strukturelle logikker som mindre besværlig, og der skabes en åbning væk fra det standardrepertoire af designløsninger, som ingen er direkte imod, men heller ingen er rigtig begejstret for. Arbejdet med symbioser kan forbedre mangfoldigheden i urbane landskaber ved at åbne op for udviklingen af nye hybride former, som kombinerer kvaliteter fra velkendte planlægnings- og designelementer.

g

Fælles attraktioner (g)

Dette princip handler om at organisere rum på en måde, som gør det muligt for forskellige grupper af mennesker med forskellige holdninger, interesser og behov at dele dem på en meningsfuld måde uden væsentlige konflikter. Som sådan kan princippet betragtes som et modtræk overfor tendensen til udviklinger af 'privatetopia' (Dear 2000: 144): Private grundejere som besidder naturlige attraktioner som kyster og havnefronter, som ellers kunne komme den bredere offentlighed til gode, eller bare en bredere variation af grupper. Centralt for princippet om fælles attraktioner er ideen om 'demokratisk nytte', maksimeringen af antallet af mennesker, der kan få glæde af en given lokalitet. Udfordringen ligger i at opnå dette

uden samtidig at skabe et alt for neutralt sted, som i sidste ende kommer til at kompromittere attraktionskraften og dermed evnen til at kunne tiltrække en mangfoldig brugergruppe. Ideelt set bør én form for anvendelse ikke forhindre andre, hvilket betyder at intelligente måder at organisere rum på er vigtigt for arbejdet med princippet. Det at skabe plads for nicher og arbejde med 'indlejrede rum' kunne være mulige strategier.

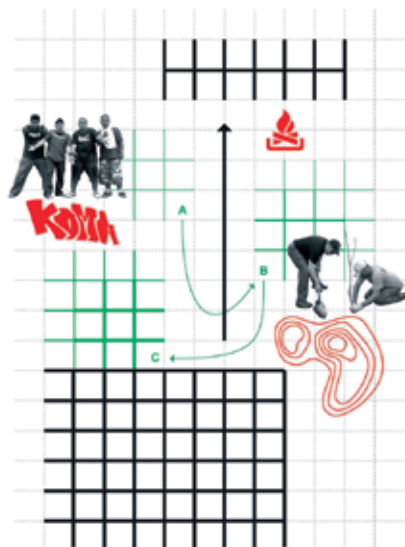
Frirum (h)

Af oplagte årsager er planlægning og design ofte optaget af 'det fælles bedste', hvilket både kommer til udtryk i måden hvorpå planlægning fungerer og i udformningen af forskellige designløsninger. Men 'det fælles bedste' er kun sjældent en éntydig størrelse. Ofte vil der ske det at planlægning og design bliver instrumenter til at håndhæve den herskende klasses værdier, hvilket i samtidens europæiske samfund dybest set betyder middelklassen. For de individer og grupper, hvis normer afviger fra de 'fælles' værdier, kan det være problematisk. De kan føle sig fremmedgjorte i forhold til deres omgivelser og måske opfatte dem som restriktive og undertrykkende frem for inspirerende og understøttende som de måske var tænkt

Princippet om frirum handler om at skabe plads til mennesker og aktiviteter, der kunne have en tendens til at afvige fra den dominerende middelklasses standardrepertoire. Intentionen er at lade princippet frirum udfordre begrebet 'kvalitet' indenfor den moderne planlægning og design, hvor man ofte kan få det indtryk, at kontrol sættes lig med kvalitet. Denne tilgang, der ofte betyder at

indrettes indenfor samme konceptuelle regelsæt, resulterer imidlertid oftest i homogene miljøer med lille plads til uforudsete aktiviteter og spontane tiltag.

Arbejdet med frirum har at gøre med at lade rum være åbne i forhold forestillingsevnen hos deres egentlige brugere og skabe plads for flere forskellige brugergrupper, heriblandt fremspirende ungdomskulturer og andre 'urban tribes' (Maffesoli 1996). Disse rum kunne etableres som 'ikke-designede' eller kun overfladisk og rammemæssigt designede dele af det urbane landskab. Det kunne være mindre lommer i ekstensivt udnyttede områder, vidtstrakte netværk gennem større områder aktiveret med et minimum af arkitekto-

nisk intervention eller selvorganiserede områder i ellers meget organiserede miljøer.

Centralt for princippet om frirum er ideen om trinvis udbygning. Det forhold at man satser på at udvikle og ændre noget gradvist frem for at implementere et komplet og sammenfattende plan eller design i et hug. Ved at lade områder udvikle sig og forandres gradvist bliver det nemmere at lade nogle steder være åbne for uventede og midlertidige anvendelsesformer.

Konklusion: Principper for en ny tilgang til urbane landskaber

Indenfor byteorien findes en lang tradition for at formulere visioner eller utopier, hvilket har haft stor betydning for udviklingen af de mere designorienterede dele af byteorien. Da Rem Koolhaas i 1995 på polemisk vis hævdede, at der ikke var blevet formuleret et manifest for byen siden hans egen *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan* (1978), havde han formegentlig både ret og tog samtidig fejl. Eksplicitte manifeste med en utopisk karakter som Ebenezer Howards *Garden Cities of Tomorrow* (1902) eller Le Corbusiers *Ville Radieuse* (1935) er måske historiske fænomener og forladt som eksplicitte 'guidelines', men i de fleste projekter og tekster om samtidens by findes dybere nede en vision om fremtidens by. Med vores otte kvalificeringsprincipper har vi forsøgt at gøre denne form for visionære faglige bestanddele explicit uden ligefrem at formulere en ny utopi eller udvikle forførende og stemningsvækkende billeder på vores vision om kvalificerede urbane landskaber. Ved at fokusere på målsætninger, som kan styre planlægning

h

og udformning af vores omgivelser, og samtidig stille principper til rådighed for opnåelsen af målsætningerne, håber vi at kunne bidrage til kvalificeringen af urbane landskaber. Kombinationen af målsætninger, tvillingsituationer og kvalificeringsprincipper er således et forsøg på at gå ind i diskussionen om kvalificeringen af vores omgivelser på et mere generelt niveau, end det kan være tilfældet med et specifikt designprojekt, og på et mere konceptuelt niveau, end det kan være tilfældet med planlægnings- og designmæssige regelsæt, samt på et mere konkret niveau, end det kan være tilfældet med de urbane utopier, der deres kvaliteter ufortalt ofte præges af en revolutionær og avantgardistisk tilgang og derfor ligger langt fra en mulig implementering.

Vi er selvfølgelig opmærksomme på, at det først er udfoldningen af principperne, der for alvor bliver interessant. Det er vores håb at principperne

kan udvikles og specificeres gennem deres konkrete anvendelse i forhåbentlig mangfoldige undervisnings- og praksissituationer. Og hvem ved? Måske kan de gennem konkret brug give anledning til fremkomsten af nye tiltrængte kvalificeringsprincipper?

Med denne artikel ønsker vi samtidigt at bidrage til udviklingen af en ny tilgang til de urbane landskaber, som ikke tager sit afsæt i en modstilling mellem by og land(skab), men derimod forsøger at favne mangfoldigheden i de urbane landskaber. Både i analysen af de undersøgte situationer og i formuleringen af kvalificeringsprincipperne skelner vi således ikke entydigt mellem 'urban' og 'landskabelig'. Denne tilgang finder vi passende i forhold til at arbejde med samtidens urbane landskaber - *as found* - på en ikke-fordømmende måde.

Referencer

- Castells, M. 1996. *The Rise of the Network Society*. Oxford, Blackwell Publishers
- Corner, J. 1999. *Recovering Landscape. Essays in Contemporary Landscape Theory*. New York, Princeton Architectural Press
- Dear, M. J. 2000. *The Postmodern Urban Condition*. Oxford, Blackwell Publishers
- Graham, S. and Marvin, S. 2001. *Splintering Urbanism – Networked Infrastructures, Technological Mobilities and the Urban Condition*. London, Routledge
- Hajer, M. and Reijndorp, A. 2001. *In Search of New Public Domain*. Rotterdam, NAI Publishers
- Maffesoli, M. 1996. *The Timer of the Tribes – The Decline of Individualism in Mass Society*. London, Sage Publications
- Secchi, B. and Vigano, P. (eds.) 2009. *Antwerp - Territory of a New Modernity*. Amsterdam, SUN Architecture
- Sieverts, T. 1997. *Zwischenstadt. Zwischen Ort und Welt, Raum und Zeit, Stadt und Land*. By, Vieweg Friedr. + Sohn Verlag
- Sieverts, T. 2008. *Improving the Quality of Fragmented Urban Landscapes – a Global Challenge!* In: Von Seggern, H., Werner, J. and Grosse-Bächle, L. (eds.) *Creating Knowledge – Innovation Strategies for Designing Urban Landscapes*. Berlin, Jovis: 252-265
- Venturi, R., Brown, D. S. and Izenour, S. 1972. *Learning from Las Vegas. The Forgotten Symbolism of Architectural Form*. Cambridge, Ma, MIT Press.
- Vigano, P. 2007. *On Porosity*. In: Rosemann, J. (ed.) *Permacity. International Forum on Urbanism (IFOU)*